

21.4. 2026

Eduskunta/Maa- ja metsätalousvaliokunta

MmV@eduskunta.fi

HE 36/2026 vp

LAUSUNTO ELINTARVIKEMARKKINALAIN MUUTTAMISESTA

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f. kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto lakiehdotuksesta.

Tausta ja sisältö

Elintarvikemarkkinalain muutoksen tavoitteena on edistää toimivaa elintarvikemarkkinaa parantamalla markkinan heikomman osapuolen, erityisesti maataloustuottajien ja elintarvikkeiden toimittajien, suojaa. Ehdotuksen mukaan elintarvikemarkkinalakiin lisätään kieltö suosia ostajan omaa tuotemerkkiä. Lakiin lisätään myös säännöksiä, jotka vahvistavat alkutuottajien ja elintarviketeollisuuden liikesalaisuuksien suojaa, suojaa kustannuksia aiheuttavien tietopyyntöjen vastaanottamisesta sekä suojaa kaupallisilta kostotoimilta. Elintarvikemarkkinaviranomaisen oikeuksia laajennetaan siten, että virasto voi nykyistä paremmin puuttua neuvotteluvoiman väärinkäyttöön. Markkinoiden tuomioistuimessa käsiteltävää oikeudenkäyntiä koskevaa lakia muutetaan siten, että elintarvikemarkkinaviranomaisella on oikeus hakea markkinoiden tuomioistuimelta ostajalle määräystä kieltää kohtuuttomien sopimusehtojen käyttö.

SLC:n kanta

MAKA-ryhmä lähti siitä, että myös kahteen muuhun lakiin tehdään muutoksia parantamaan tuottajan asemaa ketjussa. SLC vaatii muutoksia kilpailulakiin ja selkeitä muutoksia hankintalakiin, jotka vahvistavat suomalaisten elintarviketuotteiden asemaa hankinnoissa. SLC on erityisen tyytymätön haluttomuuteen avata kilpailulainsäädäntöä.

Elinkeinoelämän markkinassa on monia ilmeisiä ongelmia, jotka tukevat sääntelyn ja lainsäädännön kehittämistarvetta. Yksi merkki tästä on se, että lakiehdotuksen valmistelun yhteydessä oli vaikea saada jalostuksen ja tuottajien edustajia osallistumaan; heidän ilmeinen pelkonsa vähittäiskaupan kostotoimista esti heitä osallistumasta.

Toinen negatiivinen ilmiö on viime aikoina syntynyt naudanlihan ja kananmunien puute kaupassa. Tämä viittaa siihen, että elintarvikeketjun toiminnassa on vakavia puutteita nykyisin. Vaikka naudanlihaa tuotetaan liian vähän, naudanlihan hinta Suomessa on EU:n keskihintaa alhaisempi ja naudanlihasektori kärsii kannattavuusongelmista. Toimivassa markkinataloudessa hinnoittelun Suomessa pitäisi reagoida nopeammin ja kasvanut kysyntä näkyä myös tuottajahinnassa.

SLC tukee lakiehdotusta ja katsoo, että se on askel oikeaan suuntaan, mutta toimenpiteet ovat osittain vielä riittämättömiä. Tämä riippuu myös siitä, kuinka hyvin lakia aletaan soveltaa käytännössä ja onko elintarvikemarkkinaviranomaisella riittävästi resursseja ja työkaluja lain noudattamisen valvomiseksi. Lakiin säädetään myös viranomaisen valvontamahdollisuuksista huomautuksen, julkisen varoituksen ja kiellon muodossa. Tämä on tärkeää ja pitää varmistaa että sanktiot lain rikkomisesta ovat selkeitä ja johdonmukaisia.

SLC kaipaakin myös elintarvikemarkkinaviranomaiselta selkeämpää julkista työohjelmaa, joka raportoidaan vuosittain sidosryhmille ja yleisölle miten lain tavoitteet on saavutettu.

EU:n yhteisen markkinajärjestelmäasetuksen muutosten ja niin sanotun UTP-direktiivin muutosten voimaantulon jälkeen laki on tarpeen päivittää uudelleen sekä samalla arvioida ja korjata mahdolliset muut lain puutteet. SLC katsoo, että on tärkeää, että MTK ja SLC voivat osallistua lain valmisteluryhmään myös seuraavassa vaiheessa.

Lakiehdotus sisältää kiellon suosia kaupan (ostajan) omia tuotemerkkejä (Private Label, PL-tuotteet). Tämä on tärkeä pykälä. Kilpailu- ja kuluttajaviraston tutkimusraportin (3/2025) mukaan alkutuottajiin vaikuttaa kahdella eri tavalla: toisaalta vähittäiskauppa pyrkii neuvottelemaan mahdollisimman alhaiset hankintahinnat tuotteilleen, toisaalta ns. brändituotteiden valmistajat pyrkivät alentamaan raaka-ainekustannuksiaan säilyttääkseen kilpailukykyä PL-tuotteisiin nähden (OECD, 2024). Elintarvikemarkkinan rakenteen vuoksi, jossa vähittäiskauppa on keskittynyt kahteen suureen ketjuun, jopa pienet PL-tuotteiden markkinaosuuksien muutokset suhteessa brändituotteisiin vaikuttavat negatiivisesti elintarviketeollisuuden yritysten kannattavuuteen ja välillisesti niiden maksukykyyn tuottajia kohtaan.

Yksityiskohtaiset kommentit

1 b §, Lain tarkoitus

Lain tarkoituksena on suojata elintarvikeketjun heikompaa osapuolta kohtuuttomilta sopimusehdoilta ja kohtuuttomilta kauppatavoilta. Tämä tarkoittaa käytännössä myyjää, esim. alkutuottajaa ja elintarviketeollisuutta.

2 e §, Kaupalliset kustotoimet

Kaupallisten kustotoimien (kaupan uhkaukset) osalta otetaan käyttöön käänteinen todistustaakka; epäilytilanteessa ostajan tulee todistaa, ettei kustotoimi ole kyseessä. Aiemmin todistusvastuu oli myyjällä. Laki vahvistuu tässä suhteessa myönteisesti.

3 a §, Neuvottelut poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi (uusi pykälä)

Pykälä säätelee ehtoja sopimusneuvottelujen avaamiselle poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi. Tarkoituksena on reagoida tilanteisiin, kuten Ukrainan sodan alkamiseen ja jo sitä edeltäneeseen aikaan (syksy 2021–keväät 2022), jolloin maatalouden kustannukset nousivat jyrkästi ilman, että tuottajahinnat reagoivat; tämä koetteli esim. lihasektoria voimakkaasti. Lain perusteluissa mainitaan myös poikkeukselliset sääolosuhteet ja poikkeuksellisen voimakkaasti nousevat lannoitekustannukset. Termiinisopimukset esimerkiksi viljasektorilla eivät kuulu tähän, koska ne ovat luonteeltaan sopimuksia.

SLC katsoo, että pykälän puutteena on epäselvyys siitä, mitä seuraamuksia ostajalle on, jos tämä kieltäytyy muuttamasta sopimuksen sisältöä poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi eli jos neuvottelut eivät tuota tulosta.

4 a §, Neuvotteluaseman väärinkäyttö (uusi pykälä)

Kauppa ei saa väärinkäyttää neuvotteluasemaansa. Tällä halutaan ehkäistä toimittajien vaarassa joutua poistetuiksi valikoimasta, erityisesti tilanteissa, joissa myyjä on täysin riippuvainen jakelukanavasta. Perusteluissa mainitaan myös, että ostaja ei saa vaatia kohtuuttoman pitkiä hintatarkastusjaksoja pitkäaikaisissa sopimuksissa.

SLC haluaa varmistua, että alkutuottajan asemaa tässä pykälässä vahvistuu niin, että elintarvikemarkkinaviranomainen voisi puuttua myös yksittäistapauksissa tapahtuvaan väärinkäyttöön. Tämä vahvistaisi merkittävästi alkutuottajan oikeusturvaa. Yksittäisen tuottajan kynnys hakea oikeutta tuomioistuimen kautta on hyvin korkea oikeudenkäyntiin liittyvien suurten kustannusten vuoksi.

4 a §:n soveltamisen määräytyminen pitää terävöittää. Nyt perusteluosassa lukee, että ratkaisevaa pykälän soveltumisen kannalta muun ohessa vaihtoehtoisten ostajien vähyys. Ei saa jäädä epäselväksi että laki kaikissa tilanteissa tukee heikompaa osapuolta (myyjää).

4 b §, Tietojen vaatimisen kieltö (uusi pykälä)

Ostaja ei saa vaatia myyjältä sellaisia tietoja, joita ei tarvita sopimuksen toteuttamiseksi. Esimerkiksi liikesalaisuuksiin tai resepteihin liittyvät tiedot. Tavoitteena on myös suojata toimittajaa tarpeettomilta kustannuksilta ja byrokratialta. Nykyisin ketjun muilta toimijoilta vaaditaan yhä enemmän erilaisia tuotetietoja tuottajalta; tällä pyritään hillitsemään tätä kehitystä. Ostaja ei myöskään saa käyttää saamaansa tietoa muuhun tarkoitukseen kuin mitä ostaja on ilmoittanut.

4 c §, Kielto suosia ostajan omaa tuotemerkkiä (uusi pykälä)

SLC katsoo, että kaupan omia tuotemerkkejä koskevalle sääntelylle on tarvetta. Tutkimustulokset osoittavat, että PL-tuotteilla on negatiivinen vaikutus esimerkiksi elintarviketeollisuuden tuotekehitykseen. Myös elintarvikemarkkinavaltuutetun aika tuoreessa kyselyssä ilmeni tyytymättömyyttä elintarvikesektorin yrityksissä siihen, miten PL-tuotteet toimivat kaupassa nykyisin.

Lain perusteluissa todetaan, että kaupan on kohdeltava PL- ja brändituotteita tasapuolisesti. Kauppa ei saa suosia omia tuotemerkkejään toimittajien omien tuotteiden kustannuksella sopimus- ja lojaalisuusperiaatteen mukaisesti. Kauppa ei myöskään voi vaatia, että myyjän on tehtävä PL-sopimus saadakseen omat brändituotteensa myyntiin.

Valmistelun aikana oikeusministeriön näkemykseen perustuen 4 c §:n 1 momentin rikkomisen seuraamusvalikoimasta on poistunut julkinen varoitus, koska pykälä ei olisi ollut riittävän tarkkarajainen, mikä on rangaistavuuden edellytys. SLC:n mielestä tämä poikkeus heikentää lakia huolestuttavalla tavalla. Ilman julkista varoitusta on vaarana että lakiin suhtaudutaan välinpitämättömästi.

Muut ehdotukset

SLC korostaa pykälien 5 §-13 b § tärkeyttä, jossa mm määritellään elintarvikemarkkinavaltuutetun mahdollisuuksista sanktioida ostajia jos lakia rikotaan.

SLC tukee myös ehdotusta muuttaa markkinoiden tuomioistuimessa käynnistettävää oikeudenkäyntiä koskevaa lakia siten, että myös elintarvikemarkkinaviranomaisella on oikeus nostaa asia markkinoiden tuomioistuimeen, esim. hakea tuomioistuimelta kiellon määräämistä.

Rikard Korkman, asiamies, SLC, puh 040-5189297